

Richtlijnen diversiteit en inclusie

september 2023

Inhoudstafel

Doel	3
Inleiding.....	3
Auteurs	5
1 Wonen	5
2 Opleiding, werk en sociale klasse	6
3 Handicaps	7
4 Uiterlijk	8
5 Leeftijd	8
6 Religie en levensbeschouwing.....	8
7 Seksuele oriëntatie	8
8 Gezinsvormen.....	9
9 Gender	9
10 Afkomst.....	11
Afbeeldingen	13
Illustratoren	14
1 Wonen	14
2 Opleiding, werk en sociale klasse	14
3 Handicaps	14
4 Uiterlijk	15
5 Leeftijd.....	15
6 Religie en levensbeschouwing.....	15
7 Seksuele oriëntatie	15
8 Gezinsvormen.....	15
9 Gender	16
10 Afkomst.....	16
Meer informatie	17
1 Nuttige links.....	17
2 Lectuur.....	17
Bronnen	18

Doel

Ons doel is om inclusieve leermiddelen te creëren waarin elke leerling zichzelf en zijn omgeving vertegenwoordigd ziet en we **een mooi evenwicht** vinden tussen verschillende soorten mensen, culturen, ...

Inleiding

'Diversiteit' en 'inclusie' zijn *buzzwords* waarmee je om de oren geslagen wordt. En dat terwijl we écht wel ons best doen, niet? Toch bleek uit een onderzoek in 2019 naar stereotypering in schoolboeken onder leiding van Judi Mesman dat vrouwen en niet-westerse personages ondervertegenwoordigd zijn. Vrouwelijke personages kwamen bovendien vaker voor in de ouderrol of tijdens het uitvoeren van huishoudelijke taken. Mannelijke personages waren dan weer oververtegenwoordigd als wetenschapper, sporter of tijdens een technische activiteit. Niet-westerse personages hadden vaker beroepen met een gemiddeld lagere maatschappelijke status, en van LGBTI-personages was zo goed als geen sprake.

Hoe komt dat nu? Leermiddelen staan gemiddeld zeven jaar in de markt. Dat is lang voor een maatschappij die continu in ontwikkeling is. Daarnaast werken aan een methode zeer veel mensen mee, die elk vanuit een ander referentiekader vertrekken. Diversiteit en inclusie betekenen niet voor iedereen hetzelfde. Het is belangrijk dat iedereen weet wat die termen voor het bedrijf betekenen. Rekening houden met diversiteit gaat namelijk verder dan genderrollen omkeren of ervoor zorgen dat er niet enkel witte personages aan bod komen. Door uitsluitend een beroep te doen op onze eigen kennis en goede intenties kunnen we het probleem niet grondig aanpakken.

Waarom is dat zo belangrijk? Stereotypen zijn schadelijker dan je op het eerste gezicht zou vermoeden. Orhan Agirdag, professor en onderwijssocioloog, legt het uit aan de hand van de *Stereotype Threat Theory*: "stereotypen triggeren een faalangst die cognitieve prestaties blokkeert. En door slechter te presteren, bevestigen de personen de negatieve stereotypen die over hun eigen groep bestaan." Zo komen leerlingen terecht in een vicieuze cirkel.

We doen er uiteraard goed aan om stereotypen te mijden, maar ook het belang van correcte representatie mag niet onderschat worden. Uit onderzoek blijkt dat teksten en afbeeldingen die kinderen te zien krijgen een grote invloed hebben op hun motivatie en resultaten. Wanneer die impliciet suggereren dat bepaalde activiteiten enkel toegeschreven worden aan een groep met kenmerken die zij niet bezitten, zullen ze zich automatisch minder betrokken en aangetrokken voelen tot die activiteiten. Omgekeerd zullen leerlingen zich meer gemotiveerd voelen wanneer er personages zijn waarmee ze zich identificeren.

Bovendien hebben diverse en inclusieve leermiddelen ook een positief effect op leerlingen die wel meerderheidskenmerken bezitten. Kinderen leren van (school)boeken door kennis over te dragen naar de echte wereld zoals die in (school)boeken gedemonstreerd wordt. Daardoor hebben (school)boeken het potentieel om hen culturele waarden bij te brengen en hen meer te leren over de samenleving. Hun vooroordelen en stereotypen zullen zo afnemen en hun empathie voor anderen zal toenemen. Een win-winsituatie, toch?

Aandacht hebben voor diversiteit en inclusie brengt ook enkele valkuilen met zich mee, zoals tokenisme. In die praktijk levert men slechts een plichtmatige of symbolische inspanning om inclusief te zijn voor mensen met minderheidskenmerken, door de schijn van onder andere rassen- of gendergelijkheid te wekken. Schoolvoorbeelden daarvan: één persoon met een donkere huidskleur afbeelden in een groep witte mensen onder het mom van 'diversiteit' of één thema in een boek volledig wijden aan LGBTI-personen om er daarna geen woord meer over te zeggen.

De manier waarop we de samenleving voorstellen, moet ook realistisch blijven. Wanneer je de rollen te vaak omdraait, creëer je een beeld waarin leerlingen zich niet meer herkennen, wat averechts werkt. Stereotypen zijn nu eenmaal onderdeel van de samenleving en mag je dus opnemen zolang het materiaal mooi in balans blijft.

Vermijd ten slotte om leerlingen vooroordelen te laten benoemen tijdens de les. Hoewel ze zich zo bewust worden van hun eigen vooroordelen, versterk je daarmee de stereotypen. Want stereotypen ontkennen werkt niet: experimenten toonden aan dat deelnemers die blootgesteld werden aan vooroordelen naar huis gingen met meer stereotiepe ideeën dan voor hun deelname.

Deze richtlijnen bieden een houvast voor elke medewerker, auteur en illustrator. Het document bestaat uit twee onderdelen, een voor auteurs en een voor illustratoren. Met een afbeelding zeg je immers impliciet evenveel als met woorden. Aan de hand van verschillende thema's nemen we je mee doorheen de verschillende aandachtspunten, wat je best wel doet en wat je beter vermijdt.

Hoewel dit document opgesplitst is in thema's, is het belangrijk om je identiteit als meervoudig te beschouwen. Dat heet kruispuntdenken of intersectionaliteit. Iemand's identiteit is opgebouwd uit verschillende lagen (sociaal-economische aspecten, religieuze keuzes, fysieke kenmerken, persoonlijke voorkeuren ...) die allemaal met elkaar in verbinding staan. Die deelidentiteiten zorgen voor een combinatie van factoren waarop individuen kunnen worden gediscrimineerd. Ze kunnen daardoor ook net privileges ondervinden. De deelidentiteiten kunnen niet los van elkaar worden bekeken.

Dit document zal net zoals de maatschappij evolueren in de tijd. We passen het aan naarmate er nieuwe informatie en inzichten beschikbaar zijn.

1 Wonen

Doen

Laat verschillende woonvormen aan bod komen en probeer woonvormen niet te stereotyperen. Let op wie je in een bepaalde woonvorm afbeeldt en breng daar wat variatie in. Personen met een migratieachtergrond beelden we bijvoorbeeld beter niet exclusief af in een stedelijke context of in een appartement.

Welke woonvormen bestaan er?

- Vrijstaand huis
- Halfopen bebouwing
- Appartement
- Rijhuis
- Kangoeroewoning
- Co-housing
- ...

Stel de norm in vraag, want die geldt niet voor iedereen.

- Heeft iedereen zijn eigen kamer?
- Heb je een tuin of moet je naar een park of speelplein?

Zoek je realistische afbeeldingen van Belgische straten, huizen of appartementen in een beeldbank? Voeg dan zeker 'Belgium' toe aan je zoektermen om de resultaten te verfijnen.

Vermijden

Een vrijstaand huis met een grote tuin is niet langer de standaard of het droombeeld, maar wordt nog vaak zo opgevoerd.

Probeer de stad en het platteland niet tegenover elkaar te zetten met een onbewust waardeoordeel in het achterhoofd. De stad mag niet weggezet worden als lawaaierig, vervuild of gevaarlijk.

2 Opleiding, werk en sociale klasse

Doen

Zoals leerlingen in een school diverse achtergronden hebben, zouden de personages in een methode die ook moeten hebben. De socio-economische status van een gezin kan een effect hebben op verschillende elementen uit het leven van een leerling.

- Hoe komt de leerling naar school? Wordt die gebracht met de auto, neemt die het openbaar vervoer, komt die te voet of neemt die de fiets?
- Gaat de leerling met de ouders naar de supermarkt of moeten ze naar de voedselbank? Eten ze vers of uit blik? Eten ze vegetarisch, veganistisch of eten ze vlees en vis?
- Welke hobby's heeft de leerling? Oefent die dure hobby's uit zoals paardrijden of muziekschool? Speelt de leerling voetbal in een club of met vrienden op het speelplein? Speelt de leerling met nieuw speelgoed, tweedehands speelgoed, met iets dat ze buiten vonden of spelen ze met elkaar?
- Kan de leerling thuis iets opzoeken op de computer of smartphone of gebruikt die de toestellen in de bibliotheek?

Vermijden

Probeer bepaalde beroepen niet exclusief toe te schrijven aan een bepaald gender.

- Een directeur, agent of dokter hoeft niet automatisch een man te zijn.
- Een poetshulp, kinderverzorger of verpleger hoeft niet automatisch een vrouw te zijn.

Sommige beroepen worden soms onbewust toegeschreven aan mensen met minderheidskenmerken. Op die manier worden die beroepen negatief gestereotypeerd. Wees daar aandachtig voor.

Spring voorzichtig om met verwijzingen naar dure spullen of reizen. Dat is niet voor elke leerling de realiteit. Het kan voor hen pijnlijk zijn om bijvoorbeeld tijdens het lezen van een wiskundevraagstuk met de neus op de feiten gedrukt te worden. Dat betekent uiteraard niet dat je er nooit naar mag verwijzen.

Wees op dezelfde manier aandachtig voor de manier waarop je (verjaardags)feestjes beschrijft. Is het een grootse aangelegenheid met taart, veel genodigden en veel cadeaus? Bedenk dan dat sommige leerlingen het met veel minder moeten stellen.

We schrappen	We gebruiken	Waarom?
laag- of hoogopgeleid	praktisch of theoretisch opgeleid of benoemen het opleidingsniveau direct (bijvoorbeeld bachelordiploma)	De woorden 'hoog' en 'laag' verwijzen naar een hiërarchie. Zo geef je een hogere waardering aan personen met een bachelor- of masterdiploma. Woorden vervangen neemt niet altijd de originele lading of het waardeoordeel weg, maar kan helpen om ongelijkheid tegen te gaan.
armen	mensen in armoede	

3 Handicaps

Doen

Toon af en toe personen met een handicap zonder dat de handicap het onderwerp van de les is. Denk daarbij ook aan beperkingen die minder voor de hand liggen of onzichtbaar zijn.

- Rolstoel
- Prothese
- Rollator
- Hoorapparaat
- Wandelstok of geleidehond
- Leer- en ontwikkelingsstoornissen
- ...

Vermijden

Vereenzelvig personen niet met hun beperking: ~~een blinde directeur~~ → een directeur met een visuele beperking.

Termen als 'slachtoffer' of 'patiënt' gebruik je best niet om te verwijzen naar een persoon of groep met een handicap.

We schrappen	We gebruiken	Waarom?
ADHD'er autist	iemand met ADHD iemand met ASS	We reduceren mensen niet tot een kenmerk dat gevoelig kan liggen.
gehandicapte, invalide, mindervalide, andersvalide, ...	iemand met een handicap persoon met een beperking	
geesteszieke	iemand met psychische moeilijkheden	
doofstom gehoorgestoord spraakgebrek	iemand is doof iemand is slechthorend iemand is blind iemand is slechtziend iemand met een spraakprobleem	
mongool	iemand met downsyndroom	
doventolk doventaal	tolk Vlaamse gebarentaal Vlaamse gebarentaal	
dwerg	iemand met dwerggroei een klein persoon	
rolstoelpatiënt	rolstoelgebruiker	

4 Uiterlijk

Doen

De kledij van personen kan heel uiteenlopend zijn, van kostuum tot casual en sportief. Probeer ook daar een mooi evenwicht in te vinden, zonder er een waardeoordeel aan te hangen of onbewust te stereotyperen op basis van gender, seksuele oriëntatie, afkomst of sociale klasse.

Ook in lichaamstypes kun je variëren. Heel slank en heel zwaar zijn twee uitersten van een schaal met daartussen veel gematigde opties. De personages hoeven niet het een of het ander te zijn.

De personen die we terugvinden op stockbeelden beantwoorden vaak aan het ideaalbeeld. Daar kunnen we niet veel aan veranderen. Wel kunnen we ervoor zorgen dat getekende personages niet steevast 'perfect' zijn door af en toe eens uiterlijke kenmerken te gebruiken zoals littekens, moedervlekken, een spleetje tussen de tanden, puistjes, een huidaandoening ...

Vermijden

Waak erover dat brildragers, zwaardere personen, roodharigen ... niet steevast triestig of in een negatieve context worden afgebeeld.

5 Leeftijd

Er heerst de neiging om grootouders als bejaarde mensen met grijze haren en een wandelstok af te beelden. Dat is vaak helemaal niet accuraat. Sommige leerlingen hebben zelfs nog werkende grootouders.

6 Religie en levensbeschouwing

Doen

Neutraliteit nastreven is onmogelijk, wel kunnen we zoveel mogelijk religies aan bod laten komen zonder een standpunt in te nemen.

Aandachtspunten

- Feestdagen
- Betekenis van bepaalde gebaren
- Betekenis van klederdracht

Dubbelcheck of je de juiste terminologie gebruikt en wat de betekenis is van een bepaald gebaar of kledingstuk. Een gangbare term is niet altijd een correcte term.

7 Seksuele oriëntatie

Doen

Seksuele oriëntatie laat je best op een natuurlijke wijze aan bod komen in een methode, niet (enkel) in de context van LGBTI+ rechten of geweld.

Houd ook rekening met dit onderwerp in lessen waar heteroseksualiteit vaak als de norm wordt genomen, zoals lessen waarbij leerlingen hun familie moeten voorstellen in een stamboom of lessen seksuele opvoeding. Interessant bij dat laatste onderwerp is [deze informatie van Sensoa](#).

Vermijden

Correcte beeldvorming is van cruciaal belang. Beeld niet uitsluitend jonge, witte, niet-religieuze ... personen als holebi-persoon af en projecteer geen heteronormen op holebi's.

Voorbeeld: mannen die op mannen vallen automatisch stereotiepe vrouwelijke trekken of interesses geven en omgekeerd.

Terminologie

In het Nederlands wordt de afkorting LGBTI+ gebruikt, in het Engels is dat doorgaans LGBTQIA+. Weet je ondertussen ook niet goed meer waar al die letters voor staan? Çavaria geeft [een handig overzicht](#).

Let wel op dat je enkel de groepen vermeldt waar je het effectief over hebt. Gebruik de afkorting LGBTI+ bijvoorbeeld niet wanneer je enkel holebi's bedoelt.

Door neutraal te blijven in je terminologie zorg je ervoor dat je iedereen aanspreekt. Het woord 'partner' is vaak handig, omdat je daarmee niets zegt over gender, maar bijvoorbeeld ook niet over of iemand al dan niet getrouwd is.

8 Gezinsvormen

Dit onderwerp bouwt deels verder op het vorige.

Probeer meerdere gezinsvormen aan bod te laten komen. Bijvoorbeeld:

- gezin van vier met vader, moeder, dochter en zoon,
- samengestelde gezinnen,
- alleenstaande ouders,
- bewust ongehuwde ouders,
- adoptiegezinnen,
- pleeggezinnen,
- co-ouderschap,
- ...

9 Gender

Doen

Probeer de gendernormen te doorbreken en tegen stereotypen in te gaan.

- Jongens kunnen ook lief en zorgzaam zijn en staan ook in voor het huishouden.
- Meisjes kunnen ook stoer zijn, tonen niet altijd emotie en kunnen ook klussen of tuinieren.

Gebruik inclusieve taal en wees zo neutraal mogelijk wanneer je het over een persoon hebt waarvan je niet weet welk gender die heeft.

Eenzijds geven we de voorkeur aan genderinclusieve functietitels en verkiezen we neutrale aanspreektitels indien mogelijk. In plaats van 'juf' en 'meester' kun je bijvoorbeeld 'leerkracht' gebruiken. Een heldere uitleg vind je op de [website van Taaladvies onder punten 2.3 en 3.1](#).

Bijkomend: het is af te raden om de vrouwelijke vorm tussen ronde haken of na een schuine streep te vermelden, bijvoorbeeld: ‘verko(o)p(st)er’ of ‘redacteur/trice’. Die schrijfwijze verstoort de leesbaarheid van de tekst, bijvoorbeeld voor mensen die voorleessoftware gebruiken.

Anderzijds hanteer je voor iedereen de voornaamwoorden die ze verkiezen. Voornaamwoorden zijn woorden die naar iets of iemand verwijzen. Om naar mannen te verwijzen, gebruik je doorgaans ‘hij’, ‘hem’ en ‘zijn’, voor vrouwen ‘zij’ en ‘haar’. Voor wie zich als non-binair identificeert, is er ‘die’, ‘hen’ en ‘hun’.

Voorbeeld:

- Heb je Charlie gezien?
- Nee, **die** is met **hun** lief naar het strand vertrokken. Ik zag **hen** daarnet nog wandelen.

‘Die’ is hier de vorm voor het onderwerp, ‘hen’ voor de lijdende en meewerkende voorwerpen, ‘hun’ is het bezittelijk voornaamwoord.

De variant die-hen-hun wordt in Vlaanderen intussen ondersteund door tal van organisaties zoals Çavaria, UAntwerpen, UGent, Transgender infopunt en de Vlaamse overheid. Wanneer je ze gebruikt in je materiaal kun je indien nodig een korte toelichting voorzien (als disclaimer) om sensibilisering te bevorderen.

We gebruiken op dit moment nog geen non-binaire voornaamwoorden om het gender van iemand in het midden te laten. Daarvoor wachten we eerst resultaten af van een onderzoek uitgevoerd door UGent. Wel kun je de vermijdingsstrategie toepassen door de naam van de persoon of diens functie te gebruiken in plaats van voornaamwoorden.

Vermijden

Tracht ook af te stappen van het binaire. Er zijn meerdere geslachten en genders. Een heldere uitleg hierover vind je op [deze website van de overheid](#). Om die redenen zet je mannen en vrouwen best niet tegenover elkaar. Deel bijvoorbeeld je klas voor spellen of oefeningen niet (uitsluitend) op in jongens en meisjes. Transgender of non-binaire leerlingen kunnen zo in een lastig parket komen te zitten.

We schrappen	We gebruiken	Waarom?
Een transgender	Een trans(gender) persoon Een trans(gender) man Een trans(gender) vrouw	Transgender zijn is slechts een kenmerk van een persoon. Je gebruikt het als bijvoeglijk naamwoord.
Ombouwen	Transitie	
Geboren als jongen/meisje	Bij geboorte geregistreerd als jongen/meisje	
Beste mevrouw/meneer	Beste [naam] Beste collega, deelnemer, studenten, aanwezigen, geïnteresseerde, professor, ...	

10 Afkomst

Doen

Dit onderdeel bouwt verder op:

- wonen,
- opleiding, werk en sociale klasse,
- seksuele oriëntatie,
- ...

In 2021 publiceerde De Morgen dat een derde van de Belgen een buitenlandse afkomst heeft. Die verhouding is goed om in het achterhoofd te houden wanneer je personages in de methode opneemt. Grijp hierbij niet standaard naar Arabische of Afrikaanse personages, maar denk ook eens aan nationaliteiten die minder voor de hand liggen zoals Polen, Roemenen, Spanjaarden, Chinezen, ...

Wees ook extra attent welke namen je voor die personages kiest. Je kunt kiezen voor een traditionele, Belgische naam, maar uiteraard ook voor een traditionele, Marokkaanse, Poolse, Chinese ... naam. Gebruik de naam wel correct.

Wees aandachtig voor deze termen!

Mensen van kleur

Met deze term kun je mensen omschrijven bij wie de huidskleur een bepalende factor is in hun ervaringen en identiteitsvorming. De term is een omschrijving van een groep met een gelijkaardige sociale factor. Sommige identiteitskenmerken omschrijven we in het Nederlands vaker op deze manier. Denk bijvoorbeeld aan 'mensen van adel'. Soms gebruikt men ook wel eens 'niet-witte mensen' maar die term kan gevoelig liggen, omdat mensen van kleur hiermee gedefinieerd worden ten opzichte van witte mensen.

Vraag altijd aan de persoon zelf hoe die benoemd wil worden.

Als de huidskleur of afkomst er niet toe doet voor het onderwerp, hoef je die niet te benoemen.

Blank of wit

Het gebruik van de term evolueert. Er zijn actoren die resoluut kiezen voor 'wit', zoals NOS. VRT adviseert gevoelig te zijn voor sommige connotaties in bepaalde contexten, waar bijvoorbeeld het koloniale verleden of machtsverhoudingen spelen en 'blank' niet neutraal is. Blank is namelijk geen kleur, maar eerder een aanuiding voor kleurloosheid en reinheid. Daarmee zeg je dus eigenlijk dat blank neutraal is, de standaard, de norm. En zo worden blanke mensen in de taal als superieur gesteld tegenover anderen. Volgens VRT kan 'blank' nog wel gebruikt worden, maar wij geven de voorkeur aan 'wit'.

We schrappen	We gebruiken	Waarom?
allochtoon	mensen met een migratieachtergrond	Dit woord wordt vooral gebruikt in een wetenschappelijke context, niet om een bevolkingsgroep in het gewone leven aan te duiden. Wees zo specifiek mogelijk, door bijvoorbeeld het land van herkomst te noemen.
illegalen	mensen zonder papieren mensen zonder wettig verblijf	Iemand kan wel illegaal in het land verblijven, maar we reduceren die niet tot 'een illegaal'.

neger	een zwarte persoon een persoon met een donkere huidskleur	Dit wordt als kwetsend ervaren. Mogelijk gebruikt een persoon met een donkere huidskleur, een zwarte persoon, het woord zelf, maar dat wil niet zeggen dat iedereen het kan gebruiken. Ook in de muzieksfeer gebruik je het beter niet. Meer specifiek kun je de nationaliteit of afkomst gebruiken om iemand te benoemen.
zigeuner	woonwagenbewoner Roma (enkelvoud: Rom)	Deze term is negatief beladen en wordt niet meer gebruikt. Binnen verschillende gemeenschappen wordt het ervaren als scheldwoord.
indiaan	Je kunt het eurocentrisch perspectief vermijden door te kiezen voor een heel precieze aanduiding zoals Sioux of Cherokee.	Deze term evolueert naar een negatieve connotatie, zoals in de VS.

Afbeeldingen

De meeste beeldbanken werken met stereotiepe foto's, omdat ze in een oogopslag duidelijk moeten maken wat het onderwerp is. Ze zijn vaak ook weinig divers. Toch kun je met wat geduld en de juiste zoektermen een groot verschil maken. Maak dus zeker wat tijd vrij om naar afbeeldingen te zoeken en ga niet steeds voor de eerste foto die je tegenkomt.

Tips

- Laat diverse personen zien op gebied van leeftijd, huidskleur, lichaamstype (*all shapes and sizes*), eventuele beperkingen, genderexpressie en waar zichtbaar seksuele oriëntatie.
- Qua beeldmateriaal streven we bodypositivity na, wat betekent dat we bodyshaming mijden. Dus geen afbeeldingen die negatieve vooroordelen over lichaamskenmerken versterken, zoals een afbeelding van een dikke vrouw met een zak chips op de buik, liggend op de bank.
- Let op de voorwerpen die de mensen in de foto gebruiken. Zorg dat die niet stereotiep zijn (vrouwen met make-up, mannen met gereedschap). Vermijd ook stereotiepe plekken, beroepen of activiteiten. Probeer bij andere diversiteitsaspecten goed te letten op de context waarin mensen geplaatst worden. Zorg dat mensen die er anders uitzien dan de norm niet alleen worden weergegeven in stereotiepe situaties.
- Als het onderwerp familie is, laat dan alternatieve gezinsvormen zien.
- Gebruik je een foto met zowel een vrouw als een man, kijk dan goed naar de setting en de houding van de man en vrouw ten opzichte van elkaar. Is die niet stereotiep? Voorbeelden daarvan zijn foto's waarop de man het onderwerp van de foto is en de vrouw meer een soort 'accessoire' of foto's waarop mannen als agressief en vrouwen als onderdanig worden neergezet.

1 Wonen

Wanneer je de opdracht krijgt om een huis te tekenen, moet dat niet altijd een vrijstaand huis zijn met een grote tuin in een groene omgeving. Dat wordt minder en minder de realiteit.

Soorten huizen zijn:

- halfopen bebouwing,
- rijwoning,
- bungalow,
- appartement (hoogbouw én laagbouw),
- ...

Hoe die huizen aangekleed zijn, kan ook heel erg verschillen. Sommige huizen hebben een geveltuintje of een bankje voor het huis, andere een satelliet op het dak ...

Bij het tekenen van een plattegrond hou je best ook rekening met het feit dat open ruimte meer en meer verdwijnt. Een tekening met slechts enkele (vaak vrijstaande) huizen, wat parkjes en hier en daar gebouwen is vaak niet realistisch. Probeer daar wat in te variëren. Hou evenwel in het achterhoofd dat er in een stad ook parken zijn en je daar niet alles grijs en grauw hoeft af te beelden.

2 Opleiding, werk en sociale klasse

Probeer bepaalde beroepen niet exclusief toe te schrijven aan een bepaald gender.

- Een directeur, agent of dokter hoeft niet automatisch een man te zijn.
- Een poetshulp, kinderverzorger of verpleger hoeft niet automatisch een vrouw te zijn.

Sommige beroepen worden soms onbewust toegeschreven aan mensen met minderheidskenmerken. Op die manier worden die beroepen negatief gestereotypeerd. Wees daar aandachtig voor.

3 Handicaps

Toon af en toe personen met een handicap wanneer je een grote groep mensen moet tekenen. Denk daarbij ook aan beperkingen die minder voor de hand liggen of onzichtbaar zijn.

- Rolstoel
- Prothese
- Rollator
- Hoorapparaat
- Wandelstok of geleidehond
- ...

4 Uiterlijk

De kledij van personen kan heel uiteenlopend zijn, van kostuum tot casual en sportief. Probeer ook daar een mooi evenwicht in te vinden, zonder er een waardeoordeel aan te hangen of onbewust te stereotyperen op basis van gender, seksuele oriëntatie, afkomst of sociale klasse.

Ook in lichaamstypes kun je variëren. Heel slank en heel zwaar zijn twee uitersten van een schaal met daartussen veel gematigde opties. De personages hoeven niet het een of het ander te zijn.

De personen die we terugvinden op stockbeelden beantwoorden vaak aan het ideaalbeeld. Daar kunnen we niet veel aan veranderen. Wel kunnen we ervoor zorgen dat getekende personages niet steevast 'perfect' zijn door af en toe eens uiterlijke kenmerken te gebruiken zoals littekens, moedervlekken, een spleetje tussen de tanden, puistjes, een huidaandoening ...

5 Leeftijd

Er heerst de neiging om grootouders als bejaarde mensen met grijze haren en een wandelstok af te beelden. Dat is vaak helemaal niet accuraat. Sommige leerlingen hebben zelfs nog werkende grootouders.

6 Religie en levensbeschouwing

Neutraliteit nastreven is onmogelijk, wel kunnen we zoveel mogelijk religies aan bod laten komen zonder een standpunt in te nemen.

Wanneer je een religieus symbool tekent, let er dan op dat het correct getekend is.

7 Seksuele oriëntatie

Correcte beeldvorming is van cruciaal belang. Beeld niet uitsluitend jonge, witte, niet-religieuze ... personen als holebi-persoon af en projecteer geen heteronormen op holebi's.

Voorbeeld: mannen die op mannen vallen automatisch stereotiepe vrouwelijke trekken of interesses geven en omgekeerd.

8 Gezinsvormen

Probeer meerdere gezinsvormen aan bod te laten komen. Bijvoorbeeld:

- gezin van vier met vader, moeder, dochter en zoon
- samengestelde gezinnen
- alleenstaande ouders
- bewust ongehuwde ouders
- adoptiegezinnen
- pleeggezinnen
- co-ouderschap
- ...

9 Gender

Probeer de gendernormen te doorbreken en tegen stereotypen in te gaan.

- Jongens kunnen ook lief en zorgzaam zijn en staan ook in voor het huishouden.
- Meisjes kunnen ook stoer zijn, tonen niet altijd emotie en kunnen ook klussen of tuinieren.

Kledij en haar kunnen hier heel stereotyperend werken. Meisjes dragen niet enkel rokjes en kunnen evengoed een salopette (tuinbroek) of een broek dragen. Jongens mogen op dezelfde manier ook roze dragen en kunnen langer haar hebben.

10 Afkomst

In 2021 publiceerde De Morgen dat een derde van de Belgen een buitenlandse afkomst heeft. Die verhouding is goed om in het achterhoofd te houden wanneer je personages in de methode opneemt. Grijp hierbij niet standaard naar Arabische of Afrikaanse personages, maar denk ook eens aan nationaliteiten die minder voor de hand liggen zoals Polen, Roemenen, Spanjaarden, Chinezen, ...

Het is van cruciaal belang dat je alle personages van kleur correct tekent. Let hierbij op de volgende zaken.

- De huidskleur heeft een realistische tint.
- Er zit een gradatie (licht en donker) in de niet-witte huidskleuren. Bijvoorbeeld: Wanneer je een groep zwarte mensen afbeeldt, kan de ene al een lichtere huidskleur hebben dan de andere.
- Houd rekening met de gezichtsstructuur: zwarte mensen hebben bijvoorbeeld een bredere neusbrug en vollere lippen.
- Houd rekening met de verschillende haarstructuren en haarstijlen van mensen met een niet-westerse afkomst.
- De handpalmen en voetzolen van personen met een donkere huidskleur zijn wit.

Meer informatie

1 Nuttige links

VRT Taal en partnerverenigingen diversiteit stelden een **woordenlijst** op met inclusieve taal, opgedeeld in verschillende onderwerpen.

<https://diversewoordenlijstvrt.wordpress.com/>

Steunpunt diversiteit en leren verzamelde **wetenschappelijke publicaties** over dit onderwerp.

<https://diversiteitenleren.be/>

Judi Mesman is professor aan de Universiteit van Leiden en publiceert verschillende onderzoeken over **diversiteit in schoolboeken**. Je kunt ze gratis lezen op haar website.

<https://www.judimesman.nl/>

Wat is de correcte benaming en schrijfwijze van **aardrijkskundige namen** in het Nederlands?

<https://namen.taalunie.org/>

Studio Sesam specialiseert zich in diversiteitsbewuste **communicatie**.

<https://studiosesam.be/>

Çavaria is de Vlaamse belangenverdediger van **LGBTI+** mensen en koepel van LGBTI+ organisaties.

<https://www.cavaria.be/>

Hun vormings- en trainingscentrum KLIQ werkt rond gender- en seksuele diversiteit.

<https://kliqvzw.be/>

Lumi is een opvang- en infolijn voor vragen over **gender** en **seksuele oriëntatie**.

<https://www.lumi.be/professionals/werk-aan-je-eigen-kennis-en-openheid>

Kif Kif is een **interculturele beweging** die strijdt voor gelijkheid en tegen racisme.

<https://kifkif.be/>

Kennisplatform Inclusief Samenleven beschreef het effect van **stereotypen benoemen tijdens de les** en beschrijft alternatieven.

<https://www.kis.nl/artikel/les-over-vooroordelen-en-stereotypen-op-school-bewustwording-wel-echt-de-eerste-stap>

Grip vzw komt op voor inclusie van **personen met een handicap**. Zij schreven een handboek met do's-and-don'ts.

<https://www.gripvzw.be/nl/artikel/466/handboek-medi makers>

2 Lectuur

Orhan Agirdag – Onderwijs in een gekleurde samenleving

KU Leuven “Multicultureel beleid op school verkleint de kloof tussen leerlingen met diverse achtergronden”

<https://nieuws.kuleuven.be/nl/2019/multicultureel-beleid-op-school-verkleint-de-kloof-tussen-leerlingen-met-diverse-achtergronden>

Bronnen

Agirdag, Orhan. 2020. 'Onderwijs in een gekleurde samenleving.' Epo.

de Bruijn, Ymke, Emmen, Rosanneke A.G., en Judi Mesman. 2020. 'Ethnic Diversity in Children's Books in the Netherlands.' *Early Childhood Education Journal*
<https://doi.org/10.1007/s10643-020-01080-2>.

De Saegher, Lien. 'Ruimte-educatie: Inspiratiedag mens en maatschappij basisonderwijs.' Presentatie. 21 april 2021.

Grip VZW. 'Handboek mediamakers'
<https://www.gripvzw.be/nl/artikel/466/handboek-mediamakers>

Jaja Deep Content. 'Dossier Inclusief Taalgebruik.'
<https://jaja.be/nl/dossier-inclusief-taalgebruik>.

Mesman, Judi. 2019. 'Representatie en Stereotypering van Vrouwen en Mannen in Schoolboeken voor de Brugklas.'
<https://www.judimesman.nl/gender-socialization>.

Onderwijs Vlaanderen. 2021. 'No Cap.' Onlinetraining.
<https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/directies-en-administraties/secundair-onderwijs/deradicalisering/no-cap>.

Peeters, Sofie. 2020. "Stereotypen in schoolboeken: Waarom onze wiskundevraagstukken niet enkel over 'Jantje' en 'Pietje' mogen gaan."
<https://maisonlash.be/nl/storyteller/backtojawadde/stereotypen-in-schoolboeken-waarom-onze-wiskundevraagstukken-niet-enkel-over-jantje-en-pietje-mogen-gaan>.

Vinkenburg, Claartje. 2016. 'Women Inc beeldvorming - vooroordelen (v/m) in taalgebruik.'
<https://www.womeninc.nl>.

VRT. 'Woordenlijst Inclusief Taalgebruik.'
<https://diversewoordenlijstvrt.wordpress.com/>

Women Inc. 2019. '(Incomplete) Stijlgids.'
<https://www.womeninc.nl/actueel/de-incomplete-stijlgids-van-women-inc>.

en gesprekken met CLB en Çavaria